

Forurensningssituasjonen i landbruket

Av dosent Bengt Rognerud
Norges Landbrukskøleskole

Landbruket i Norge har gamle tradisjoner og husdyrholdet har vært dominerende. Utviklingen har også i denne næring ført til rasjonalisering og en utvikling i retning spesialisering. Statistikken viser at bruken av kunstgjødsel har økt sterkt, at husdyrantallet er redusert og at produksjonen og føringen pr. melkeku er økt. Andelen av silo i føringen har økt sterkt de senere år, mens bruken av lutet halm ser ut til å være på retur. Lutet halm har hatt meget stor økonomisk betydning for jordbruket i og med at den har gjort det mulig å nytte store mengder halm som ellers ville vært nærmest verdiløs. Andelen av kraftfôr i føringen har også økt sterkt, samtidig som det til dels er satt i gang stor produksjon av svin og fjørfe på eiendommer som disponerer små arealer (fabrikkproduksjon).

Fra gammel tid har gjødselhandteringen stort sett vært ideell. Gjødsla var fast og handteringen av denne gikk ut på å få minst mulig nærings- tap til vann og luft. En tenkte imidlertid mindre på forurensningsfaren og mer på å ta vare på næringsstoffene. En dyktig bonde praktiserte en god gjødselhandtering.

Den sterke økningen i bruk av silo,

bruk av lutet halm, sterkere føring og dermed bløtere gjødsel, har ført til større forurensning fra jordbruket. Redusert tilgang på arbeidskraft og samtidig dyrere arbeidskraft og utstyr i forhold til gjødselkostnadene, har resultert i at den ideelle handtering av husdyrgjødsel er blitt en økonomisk belastning for jordbrukeren. Nytt og tyngre utstyr har hatt til følge at gjødsel i større utstrekning må bli spredd på frossen bakke og delvis på snøen. På tien og oppbløtt jord er bæreevnen for svak for moderne tungt utstyr. Dessuten har intensivert husdyrhold ført til at gjødsellagrene må tømmes flere ganger om året enn før. Restriksjoner på f.eks. spredningstidspunkt vil også kunne føre til uforholdsvise høye kostnader på den enkelte eiendom. Med den dårlige økonomien en i dag har i melkeproduksjonen vil urimelige restriksjoner på f.eks. gjødselhandtering lett føre til ytterligere reduksjoner i husdyrholdet, med de konsekvenser dette på lengre sikt vil få for vår melkeforsyning.

Man merker i dag en positiv vilje hos den produserende jordbruker til å bidra til en reduksjon av forurensningene fra jordbruket, men også i denne næring har problemet en øko-

nomisk side som man ikke uten videre kommer utenom. Restriksjonene på utslipp og disponering av silopressaft er godt mottatt, og man må regne med gode virkninger så snart tiltakene kan bli gjennomført. Forbigående mangel på teknisk utstyr kan føre til noe forsinket gjennomføring av tiltakene, men det arbeides meget intenst i veilednings- og planleggings-etaten med å få tiltakene planlagt og gjennomført.

Gjødselproblemet er etter hvert kommet mer i søkelyset når man drøfter jord- og skogbruket i forurensningssammenheng. Kunstgjødsel blir i dag brukt i mengder bestemt av en produksjonsmessig og økonomisk vurdering. Konsekvensen av gjødselbruken for vassdragene er høyst ulik under de vekslende klimatiske og jordbunnsmessige forhold. Fosfor bindes vanligvis særdeles godt i jorda, og er derfor ikke noe stort problem i denne sammenheng. Nitrogen stiller seg noe ugunstigere da dette lett vaskes ut. Utvaskingen ser ut til å være størst vår og høst, men utvasking kan under spesielle forhold forekomme også i vekstperioden.

Husdyrgjødsel kan føre til betydelig forurensning. De uheldigste situasjonene finner en helst der det drives stor husdyrproduksjon på små arealer. Spredning av husdyrgjødsel på tien mark i rimelige mengder fører sjelden til forurensning. Verre er situasjonen der man foretar spredning på frossen mark og/eller på snø og hvor man får intens overflateavrenning. Man kan da få tilført vassdragene betydelige mengder både av fosfor og nitrogen. Det er grunn til

å peke på at de hydrologiske forhold varierer meget i de ulike delene av vårt land og at forurensning fra husdyrgjødsel derfor varierer meget.

Det er rimelig å anta at det i visse tilfelle kan være direkte avløp fra gjødselplass til vassdrag, men man har ikke noen undersøkelser i dag som viser hvor stort dette problemet egentlig er. Uttalelser om problemet bygger på antagelser. Det foregår en intensivt forskning på Norges landbrukskøleskole og på forsøksinstitusjonene rundt om i landet vedrørende bruken av både kunstgjødsel og naturgjødsel. Man vet imidlertid for lite om hva avrenning fra gjødselplasser og fra spredningsarealer betyr rundt om i landet både relativt og totalt. Dette må klarlegges nærmere før man legger generelle restriksjoner på gjødselhandteringen.

Ved Norges landbrukskøleskole drives det omfattende forsøk og undersøkelser om bruk av ulike slamtyper på bl. a. jordbruksarealer. Det arbeides også intenst for å finne frem til alternative disponeringsmåter for fast avfall. Løsninger på disse sektorer forutsetter godt samarbeid mellom tekniske etater, helsemyndigheter og landbruksmyndigheter, et samarbeid som allerede er innledet og som bør bygges ut videre i tiden fremover. Jordbruket har muligheter for å resirkulere betydelige mengder slam og fast avfall fra den øvrige del av samfunnet når dette kan foregå i betryggende former.

Forurensningen av våre vassdrag øker faretruende, og det er nødvendig med en sterk innsats av ansvarlige politiske myndigheter så vel som av

hver enkelt av oss for å kunne snu denne utviklingen. Det synes som en utvikling i retning av vassdragsforbund må være hensiktsmessig. Situasjonen i de ulike vassdragene er svært forskjellig, og det må være riktig at representanter for de som bruker vassdragene som vannkilder og som resipienter samarbeider i en organisasjon som arbeider ut fra en helhetsvurdering for en beskyttelse og for en best mulig utnyttelse av vassdragene.

Tiltak mot forurensning og likeså utnyttelsen av vassdragene må vurderes ut fra vassdragets tilstand, og man må unngå å få «kokebøker» som angir generelle normtall for tillatte belastninger av ulike stoffer i vassdragene.

Norsk Forening for Vassdragspleie og Vannhygiene har en bred tilslutning fra ulike grupper i samfunnet.

Dette gir mulighet for en tverrfaglig og konstruktiv debatt om utnyttelsen og bevaringen av den ressurs våre vassdrag representerer.

Utviklingen i de siste decenni er på mange måter vært preget av sektortenkning. Vannklosettet f. eks. har vært dominerende i utviklingen på sitt område, og har ført til forurensningssituasjoner som igjen krever kostbare løsninger. Det sløses med drikkevann til transport av ekskrementer. Man ser det som meget vesentlig at det arbeides for flere alternative løsninger for de forurensningsproblemer vi har.

Det er å håpe at foreningen fortsetter den positive virksomhet den driver, og bidrar til et enda sterkere engasjement i utviklingen mot mer miljøvennlige og ressursvennlige løsninger av våre forurensningsproblemer.